

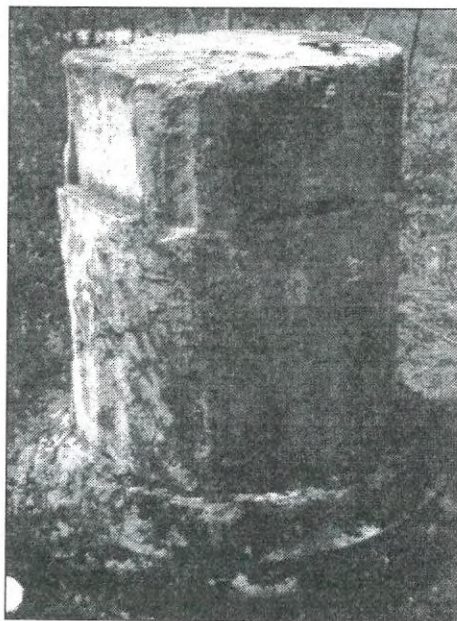
Egy régi napóra újjászületése

Kedves ünnepség zajlott le a teljes napfogyatkozás idején — augusztus 11-én délben — a Fejér megyei Csákváron, az egykori Esterházy-kastély parkjában. Ekkor avatták fel a parkban álló, teljesen helyreállított kétszáz éves dísznapórát. Ezt a vertikális napórát különösen érdekessé teszi egy egyszerű, de szellemes technikai megoldás, melynek párját az általam ismert külföldi napórák egyikén sem láttam még.

A csákvári Esterházy-kastélyt — amely ma Szent György Gyógyintézet néven a székesfehérvári megyei kórház részlege — Fellner Jakab, az egri Csillagásztorony elkészítője építette az 1760-as évek elején. 1781-ben kibővítették, majd 1797-ben Böhm Ferenc uradalmi földmérő (kb. 1732–kb. 1810) gyönyörű angol díszparkot tervezett az impozáns épülethez. A kor romantikus szellemének megfelelően volt ebben a parkban műbarlang, kilátó dombbal, remetelak, „török pavilon” (amelyben utóbb vadászkapólnát rendeztek be) és nem utolsósorban kerti napóra is. A napórát bizonyára a mérnöki és matematikai ismeretekkel rendelkező Böhm *inzsellér úr* tervezte.

A három függőleges napóra számlap egy kb. méternyi magas, 0,8 m átmérőjű kőoszlopon foglalt helyet. A „főszámlap” pontosan déli tájolású, ezért csak reggel 6 és este 6 (18) óra között működik. Mivel azonban nyáron a Nap már 4 óra körül felkel és háromnegyed nyolc tájban nyugszik, a kora reggeli ill. késő délutáni órák jelzésére a hengeres oszlopon egy keleti és egy nyugati irányú számlapot is elhelyeztek.

A három számlap egyidejűleg soha sem jelezheti az órákat, hiszen délelőtt a nyugati délután a keleti beosztás van árnyékban, csak a napórai dél pillanatában esik napfény mindhárom beosztásra. És itt támadt Böhm Ferencnek jó ötlete. A délelőtti és a délutáni számlapokat nem pontosan kelet, ill. nyugat felé tájolta, hanem mintegy 10° -kal déli irányba billentette. A kis módosítás eredményeként a szemlélők dél tájban mintegy félórán át egyszerre három napóra idejét olvashatták le.

A megmaradt napóraoszlop

Mіндеztül csupán utólag rekonstruálhattam, mivel 1945 után a napóra oszlopostul, díszestül eltűnt. Csupán levéltári adatokból tudhattunk létezéséről. Ezekre Keszthelyi Sándor hívta fel figyelmünket, és közlése nyomán 1993-ban Ponori Thewrewk Auréllal egy Fejér megyei kirándulás során megpróbáltuk felderíteni a dísznapórát.

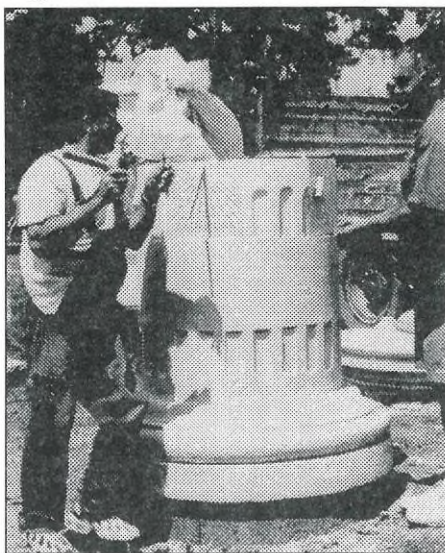
A kastélykórház gondnoka, Prax György nagy lelkesedéssel fogadott bennünket: végre e tárgy iránt is érdeklődnek! Megmutatta az — akkor még csak feltételezett — napóra oszlopot a park egyik elhagyatott, bozotos, gazos sarkában. Számlapoknak nyoma sem volt, de a helyüket jól mutatta az oszlopra bevésített három, négyzet alakú mélyedés. (A márvány óralapokat alighanem valamelyik helybeli sírkőfaragó feszegette le.) Az oszlop tetejét ékesítő kőváza ledöntve hevert valamivel odébb.

Nem sok reményét láttuk, hogy ez a kerti napóra valaha is visszanyerje eredeti rendeltetését, de szerencsére a sor és főként dr. Dékány Erzsébet intézetvezető főorvos asszony másként határozott. Az a tájékoztatás, amelyet a napóra érdekes szerkesztéséről adtunk, arra indította a kórház parkjának helyreállításán szorgoskodó főorvos asszonyt, hogy tekintélyt latba vetve szorgalmazza a napóra újbóli felállítását. Ehhez a munkához jó partnerre talált az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ osztályvezetőjében, dr. Órsi Károly kertépítő mérnökben. Így történt, hogy 1998 novemberében nagy meglepetésemre meghívtak egy megbeszélésre, a kerti napóra helyreállításának megvalósítására.

A munka most már gyorsan haladt. A napóra-oszlopot és a hozzá tartozó díszítések maradványait az ÁMRK soproni restauráló műhelyébe szállították, e sorok íróját pedig felkérték a napóratáblák megszerkesztésére. Mivel a kb. 29x30 cm-es eredeti számlapok díszítéséről semmiféle elképzelésünk sem volt, a kemény mész kő táblákat minden díszítő motívumtól mentesen terveztem meg. Azt a korszerűsítést azonban megengedtem magamnak, hogy a déli számlapra a helyi napórai idő és a napórai „zónaidő” jelzését, az oldaltáblákon pedig a nyári és a helyi idő jeleket is bevésettem.

1999. július végén felszólítottak a délvonal kitűzésére, ennek segítségével pedig augusztus 3-án helyére került a napóra oszlop. Faragó János szobrász restaurátor gondosan helyreállított az oszlop széttört díszítéseit, és pótolta az elveszett részeket. Délben már a napóra bronz árnyékvetőivel ellenőrizhettük a beállítás pontosságát.

A szépen helyreállított dísznapórát hivatalosan augusztus 11-én, a napfogyatkozás maximumának perceiben leplezték le, a helyi önkormányzat polgármesterének, az ÁMRK munkatársainak, a helyi kulturális csoportok, továbbá a Magyar Televízió forgatócsoportjának jelenlétében. Reméljük, hogy ez a helyreállítási akció tudományos emlékeink nagyobb megbecsülésének is nyitánya lesz.

Faragó János szobrász — farag.
A számlapok pontos beállítása

BARTHA LAJOS